

voluntatem non dissentiendi, prædeterminari efficaciter a Deo, ut velit assentiri, et credere esse verum quod proponitur, cum illa suspensio actus, licet sit minus mala quam voluntas dissentiendi, tamen ex se bona non sit; imo, si urgeat præceptum positive credendi, possit esse mala. Nulla ergo dispositio negativa, libera et moralis, fingi potest, ex qua pendeat, et ad quam consequatur hæc motio efficax; quocirca voluntatem sinere se moveri a Deo vocante, non est aliud quam positive respondere, et conari, et elicere consensum liberum cooperando gratiæ adjuvanti; et ante hanc cooperationem, nulla negatio prior natura intelligi potest, quæ sit efficax aut necessaria ratio ex parte hominis, ob quam Deus illi præbet hujusmodi prædeterminationem. Quapropter, si illa est necessaria, ex sola Dei libera voluntate præbetur; unde fit eam non esse in potestate hominis cui non datur, et ex consequenti non posse illi imputari, quod non operetur.

12. *Conclusio et summa hujus discursus.* — Ex quibus rationibus et aliis similibus, superius, libro primo, capite septimo, conclusimus, concursus causæ primæ ad actus liberos humanæ voluntatis non præberi necessario per hujusmodi voluntatem efficacem et absolutam, qua Deus velit actum liberum fieri a voluntate humana; sed sufficere actum quo veluti sub conditione velit talem actum fieri, et sic ad illum influere, si voluntas humana ad illum cooperari voluerit. Hoc ergo ipsum dicendum est etiam in supernaturalibus actibus, atque necessarium est ut hi, qui de facto non consentiunt, etiamsi vocentur, vere dici possint habere auxilium sufficiens, quamvis non habeant efficacem. Et ratio a priori est, quia dependentia, quam actus supernaturales habent a Deo ut prima causa, licet in se sit altioris ordinis, tamen est ejusdem proportionis, et eandem habet radicem et originem, ut in c. 3 declaravimus; ideo eodem modo reperiri potest in voluntate libera, et ex parte Dei etiam applicari potest ejus virtus ad influendum in illum actum ex simili voluntate quasi conditionata et expectante liberam cooperationem creatæ voluntatis; non est ergo necessaria ad prædictum influxum seu dependentiam illa voluntas absoluta ac prædeterminans.

13. *Ultima ratio, ex repugnantia cum libertate quoad exercitium.* — Aliunde vero non magis potest cohærere hæc prædeterminatio physica per extrinsecam Dei voluntatem cum

indifferentia libertatis humanæ, quoad exercitium actus, quam prædeterminatio per entitatem inhærentem; ergo non solum non est necessaria talis voluntas Dei ad hunc concursus, verum etiam nec possibilis, si concursus dandus est ad actum liberum, ejus libertate servata. Antecedens late probatum est dicto libro primo, capite decimo quarto; nam, ut dixi, quoad hoc eadem est ratio actuum supernaturalium et aliorum. Item rationes omnes, quæ factæ sunt de præmotione inhærente, probant idem de quacumque præmotione efficaci, quæ sit omnino antecedens; imo multo magis probant de hac præmotione per efficacem voluntatem Dei; quia minus potest illi resistere voluntas creata, quam cuilibet formæ creatæ sibi inhærenti. Nam, quod præmotio sit per entitatem inhærentem, aut sine illa, ad necessitatem inferendam nil refert, ut constat in motione brachii vel intellectus per voluntatem; nihil enim prævium imprimi voluntas brachio vel intellectui; et nihilominus, quia potentia motiva vel intellectus naturaliter et necessario obediunt voluntati, illi actus non sunt liberi respectu talium potentiarum, sed solum respectu voluntatis moventis. Sic ergo actus voluntatis nostræ non erit liber respectu ejus, sed solum respectu Dei moventis.

14. Præterea, cum eadem efficacia confirmari hoc ipsum potest testimonio Concilii Tridentini supra adducto; nam, si intentio, et ratio, et verba ejus spectentur, non minus procedit ipsius definitio de hac præmotione extrinseca, quam de quacumque intrinseca. Nam imprimis intentio Concilii fuit omnino rejicere hæresim horum temporum dicentem, Deum præmotione sua impedire usum libertatis in operibus gratiæ; at vero hæretici potissime hoc attribuunt divinæ voluntati extrinsecus moventi; nam de auxilio illo inhærente, et distincto ab excitatione vitali, et antecedente consensum liberum, nullam mentionem faciunt. Unde si Concilium hanc etiam præmotionem non excludit, non satis damnat hunc errorem et illius fundamentum. Deinde ratio ejus et verba eodem modo induci possunt, quo in capite præcedente ponderata sunt.

Ex Patribus.

15. Præterea, omnia quæ ex Sanctis Patribus adduximus, libro primo, capite decimo tertio, in hac etiam causa procedunt, quia ipsi generatim loquuntur de scientia ac vo-

luntate Dei, et libertate humanorum actuum, quicumque illi sint; et huic libertati absolute repugnare dicunt necessitatem, ex quacumque causa antecedente. Rursus omnes Sancti, qui significant Deum non prædefinire, sed præscire factus liberos, a fortiori hoc docent; quia hæc prædeterminatio, quæ ad extra progreditur, et efficaciam habet in nostram voluntatem, supponit necessario præfinitionem ad intra, et ab illa manat; unde necesse est ut illi patres de hac saltem præfinitione loquantur; citavimus autem prædictos Patres in citato loco primi libri. Ex quo loco constat, eos non solum generaliter loqui, quamvis hoc satis esset, sed etiam specialiter de actibus illis, per quos justitiam et gloriam obtinemus, qui sunt actus supernaturales. Præterea, ubicumque Sancti de libertate arbitrii loquuntur, dicunt ita se gerere Deum cum voluntate nostra, ut nullam vim ei ingerat, sed in potestate ejus motum ejus constituat, ita ut eum inchoare possit, si velit, vel suspendere, tam in supernaturalibus actibus, quam in naturalibus; imo in illis specialiter aiunt, quamvis Deus pulset et tangat corda, tamen non inferre vim, sed expectare ut ipsa voluntas consentiat cum Dei adjutorio, quod semper et necessarium esse et paratum esse supponunt. Hæc autem locutiones omnes, quæ non solum Sanctorum sunt, sed etiam divinæ Scripturæ, non possunt satis intelligi, et ad veram praxim reduci, si supernaturalis consensus, etiam posita excitatione, et aliis ex parte hominis prærequisitis, inchoandus est ab illa efficaci Dei voluntate prædeterminata ad unum, quæ neque in potestate nostra est, si ex se non est posita, neque ei resistere possumus, si fuit jam posita.

16. Legatur igitur Clemens Papa, epistol. 3, præsertim pag. 3, ubi ait, inter alia: *Si aliquid esset quod audientes fidem, vel ad credendum, vel non ad credendum determinaret extra arbitrium eorum, meritum et libertatem tolli.*

Irenæus, lib. 4 contra Hæret., cap. 71, hac ratione dicit, Deum, postquam hominem constituit in sua potestate ad utendum sententia et suasionem Dei, nullam vim illi inferre, sed potestatem electionis ei relinquere; et cap. septuagesimo sexto, idem late prosequitur; in quo verba illa sunt notanda: *Præsta ei cor tuum molle et tractabile, ne induratus amittas vestigia digitorum ejus; et infra: Neque lumen cum magna necessitate subjiciet tibi quemquam, neque Deus cogit eum, qui nolit continere ejus artem; et lib. 5, cap. 1, eodem*

sensu ait, *Deum reducere homines ad se, non vi, sed suadela.*

Epiphanius, hæres. 5 et 16, contra fatum disputans, ait inter illa, tolli libertatem, *si is qui facit, non a se ipso facit, sed secundum necessitatem domini fati.* Quæ verba, si eorum ratio spectetur, eodem modo procedunt de quacumque necessitate antecedente extrinsecus illata, sive a divina voluntate, sive ab alia causa, præsertim quod nonnulli Theologi et Christiani philosophi dispositionem divinæ providentiæ fatum appellant. Si ergo illa induceret antecedentem necessitatem, etiam libertatem tolleretur.

Cyrillus Alexandrinus, libro octavo contra Julianum, sub finem, cum docuisset hominem esse liberi arbitrii, his verbis: *Ut nos ad quodvis bonum sponte incederemus, consilio, non coacte, vivere super terram hominem permisit Deus, et ita fuit ab initio. Arripuit enim suæ voluntatis habenas, et suorum jussuum momento in utraque fertur, in bonum (inquam) et in malum, subdit: Itaque, si ineffabili quadam et divina virtute et efficacia usus, mutasset singulorum mentem ad bene agendum, et indidisset postea bonum, a quo a gerrime discedere posset, et non sponte, ultra non esset fructus mentis, neque res digna laude, sed necessitatis, et cupiditatis non voluntariæ (id est, non liberæ).* Quæ verba tam sunt clara et expressa, ut nulla indigeant ponderatione vel explicatione, et loquitur de homine in ordine ad actiones supernaturales; et ideo subdit, Christum Dominum, doctrina, miraculis et beneficiis homines ad se vocasse, ut libere converterentur.

17. Ex Chrysostomo, nonnulla adduxi supra, libr. 1, c. 13, quibus addi potest quod ait homil. 11 in Joannem: *Corporis natura, quocumque eam opifex ducere velit, eo sequitur, neque resistit; anima autem sui juris vim in se habet operandi, neque ulla in re Deo nisi velit obtemperat, invitam enim et coactam minime vult Deus, etc.*, ubi coactionem pro necessitate sumit, ut Patribus moris est; et hanc sequi existimat, si anima ita a Deo moveatur, ut ei resistere non possit. Multa etiam ad hanc rem possunt ex illo sumi homil. 4 et 2 in Epistol. ad Ephes., et homil. 16 in Epistol. ad Romanos, homil. 56 in Matth., et homil. in Psalm. 115, ubi tractat illum locum: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum, et quærit: Si Pater trahit, Filius ducit, Spiritus illuminat, quid peccant, qui neque tracti sunt, neque deducti, neque illuminati? Respondet: Quoniam non præbent se ipsos*

dignos, ut eam suscipiant illuminationem. Propter quæ verba et similia, quæ in aliis locis ex citatis habet Chrysostomus, nonnulli ei imponunt, quod senserit liberum arbitrium gratiam Dei prævenire, atque ita exordium salutis a libero arbitrio sumi; absque hæresi tamen, quia eo tempore non erat veritas adeo patefacta, nondum exorta, examinata, ac reprobata Pelagiana hæresi. Ego vero non credam hanc fuisse Chrysostomi mentem, nam apud illum, homil. 13 in Joann., lego: *Gratia Dei semper in beneficiis priores sibi partes vindicat, non enim nostris præcedentibus meritis hanc accepimus remunerationem, non solum quod facti simus ex nihilo, sed quod facti, et facienda et vitanda didicerimus, etc.*; et infra: *Iterum emendandi medicina adhibita, non debita quidem, sed a misericordia et gratia proveniens*; et homil. 71 in Joannem, circa illa verba: *Sicut ego dilexi vos, inquit: Non enim vestris præcedentibus meritis debitum persolvi, sed ego incepi*; et hom. 22 in Gen.: *In nostra voluntate (inquit) post gratiam totum derelictum est.* Quæ verba sunt valde notanda; nam dum ait, post gratiam, illi tribuit initium, et primas partes; dum vero ait, post gratiam totum derelictum esse in nostra voluntate, clare docet gratiam non movere prædeterminando omnino ac physice voluntatem. Denique, dicta homil. 56 in Matth., inquit: *Non enim probe ac ut oportet agere possumus, nisi gratia illa repleti fuerimus. Quis enim potest genere se quidem facere, nisi Christi natus accedat?* In prioribus ergo verbis super Ps. 115, sensus Chrysostomi (ut existimo) est, ideo homines peccare non credendo, aut non agendo pœnitentiam, quia divinam illuminationem non suscipiunt libere consentiendo, vel immediate, si vocatio sit perfecta, vel, si inchoata tantum sit et remota, aliquo modo illi cooperando, ut majorem recipiant; unde inferius ait: *Etsi enim ejus est trahere et inducere, animam tamen requirit, quæ morem gerat, et facile pareat.* Atque hoc modo confirmat sententiam quam nunc tractamus; vult enim etiam in operibus gratiæ determinationem liberam debere esse ab ipsa voluntate, præparata tamen et adjuta divina gratia; et hoc est quod ibidem subdit: *Neque enim virtus, nec salus nostra cogitur; nam, etsi maxima pars, atque adeo fere totum ejus sit, exiguum quid tamen nobis reliquit, ut non sit a persona remota causa coronæ.*

Denique similia reperiuntur frequenter apud Patres Græcos, ut Theodoretum, Theo-

phylactum, Œcumenium, et Origenem ad Rom. 8 et 9, a cap. 11. Theophylact. etiam ad Ephes. 1, et Marc. 4, explicando parabolam seminantis. Neque horum Patrum auctoritas minuitur, eo quod eo tempore et loco scripserint, quo Pelagiana hæresis nondum illos vexabat, sed potius Manichæorum error, negantium libertatem arbitrii, nam hoc quidem in causa fuit, ut clarius et copiosius de libertate quam de gratia scripserint, non vero quod aliquid falsum docuerint, vel plus libero arbitrio, vel minus gratiæ Dei tribuendo, quam eis conveniat.

18. Atque idem judicium est de Patribus Latinis Augustino antiquioribus, ut fuit Hilarius, qui super Psalm. 2: *Unicuique nostrum (inquit) libertatem vitæ sensumque permisit, non necessitatem in alterutrum affigens*; et infra: *Quid honoris ac præmii bonitatis necessitas mereretur, cum malos non esse vis quædam nobis conserta non sineret?* Quod enim per nomina, *vis* vel *necessitatis*, ipse dicit, de physica prædeterminatione eandem rationem habent, ut ostendimus. Hieronymus etiam, licet ex professo contra Pelagianos scripserit, multa tamen docet quæ huic sententiæ plurimum favent, præsertim in Epistol. 149 ad Hedibiam, quæst. 10, ubi etiam in eam extremam sententiam inclinat, quod omnis discretio inter bonos et malos fit ex usu voluntatis; sic enim ait: *Non gentes eligi, sed hominum voluntates; nec Deum salvare absque iudicii veritate, sed causis præcedentibus, quia alii non susceperunt Filium Dei, alii autem recipere sua sponte voluerunt.* Quod vel dici non potuisset, vel saltem non ita diceretur, ut satisfactum esset quæstioni propositæ, si ipsas hominum voluntates divina voluntas suo tantum nutu et arbitrio determinaret. Unde idem Hieronymus, in Epistol. ad Ctesiphont., col. 6: *Velle (inquit) et currere meum est, sed ipsum meum sine Dei semper auxilio non erit meum*; et lib. 3 contr. Pelagian., paulo post medium, dicit: *Ubi misericordia et gratia est, liberum ex parte cessat arbitrium, quod in eo tantum est ut velimus atque cupiamus, et placitis tribuamus assensum.* Dicitur enim ex parte cessare liberum arbitrium per gratiam, quia dum per gratiam prævenitur et inclinatur, quodammodo indifferentia ejus minuitur; vel aliter, et fortasse melius, quia gratiæ necessitas est ob impotentiam liberi arbitrii. Si ergo gratia omnino prædeterminaret liberum arbitrium, et sine hac prædeterminatione ni-

hil facere posset, non ex parte, sed omnino tolleretur liberum arbitrium. De eadem re multa legi possunt apud Hieronymum, ad Rom. 8 et 9, ad Galat. 1, et Malach. 1.

19. Venio ad Augustinum, qui huic sententiæ potissimum adversari censetur; nullus tamen est, ut existimo, qui magis illi patrocinetur, quia nullus ita gratiæ necessitatem et efficaciam explicuit, exaggeravit, ac plene docuit, sicut Augustinus; et tamen nunquam dixit aut significavit ad necessitatem vel effectum gratiæ pertinere, ut humanam voluntatem omnino seu physice prædeterminet; imo hanc determinationem semper dicit esse propriam voluntatis; vocat autem propriam, non quia sine divina præparatione fiat, nec quia ab illa sola sine Dei cooperatione fiat; ergo solum potuit appellare propriam voluntatis, quia per intrinsicam libertatem divinæ gratiæ cooperatur, non determinata ab alio, nam, si ab alio esset jam determinata, nulla ratione posset ei attribui talis motus tanquam proprius ejus, et tanquam omnino indifferens. Sic loquitur Augustinus de Spiritu et littera, cap. 34: *Consentire vocationi vel dissentire, propria voluntatis est*; et lib. 83 Quæstionum, quæst. 68, imprimis ait: *Quia nec velle quidquam potest, nisi admonitus et vocatus, efficitur ut et ipsum velle Deus operetur in nobis.* Ubi primum considerandum est, non hoc tribuere Augustinum prædeterminationi efficaci, sed vocationi; de qua subdit: *Vocatio ergo, ante meritum, voluntatem operatur. Propterea, etsi quispiam sibi tribuit, quod venit vocatus, non potest sibi tribuere quod vocatus est.* Eandem doctrinam habet de Prædest. et grat., et lib. de Grat. et libero arbitrio, c. 3: *Velle (inquit) et nolle, propria voluntatis est.* Item lib. 1 de Grat. Christi, capit. 14, et lib. cont. Adimant. Man., capit. 26, ait esse in nostra potestate positum voluntatem mutare. Quod commemorans, lib. 1 Retractat., cap. vigesimo secundo, ait non esse contra divinam gratiam, quia, licet mutari in melius sit in potestate voluntatis, tamen hæc potestas est a Domino, a quo voluntas præparatur et juvatur; nunquam autem dixit: A quo prædeterminatur. Hoc idem confirmatur ex libro de Ecclesiasticis dogmat., cap. 21, in illis verbis: *Manet utique arbitrii libertas, id est, rationalis voluntas, sed admonente prius Deo, et invitante ad salutem, ut vel eligat vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est, inspiratione Dei*; et infra: *Initium ergo salutis nostræ Deo mi-*

serante habemus, ut acquiescamus salutiferæ inspirationi, nostræ potestatis est. Quod inferius aliis verbis dicitur: *Arbitrium naturæ nostræ sequax esse divinæ inspirationis libere confitemur.* Quod item aliis verbis dixit Augustinus, epistol. 106: *Voluntatem esse comitem et pedissequam gratiæ, non ducem nec præciam.* Denique, ut supra, capit. 4 et 5, late notavimus, nunquam Augustinus docuit aliud genus auxilii gratiæ, nisi excitantis seu operantis, et adjuvantis seu cooperantis; ex quibus illud antecedit usum libertatis, non tamen prædeterminat, ut ostensum est; hoc autem non antecedit causaliter usum libertatis, sed juvat illum, et cooperatur cum illa, ut ipsum nomen præ se fert, et utrumque docuit Augustinus citatis locis, et libro 4 contra duas epistolas Pelag., capite 6, et libro 1 ad Simplic., quæstione 2, et in Enchir., cap. 32, et sæpe alias. Possent etiam hoc loco afferri testimonia, in quibus Augustinus declarat gratiæ efficaciam sine hac physica prædeterminatione, quæ capite sequenti afferemus. Item ea testimonia, quibus docet, cum eadem gratia præveniente et movente, fieri interdum ut unus operetur, et non alius; nam inde evidenter convincitur prædeterminationem physicam non esse necessariam, de qua re dicemus infra, cap. 17.

20. Post Augustinum, eodem modo operationem gratiæ et cooperationem liberi arbitrii declararunt fere reliqui Patres, qui eum imitati sunt, ut Prosper, 1 de Vocat. Gent., capite 3, alias 9, libro 2, cap. 4, 9 et 10, alias 12, 16, 28; cujus verba jam ex parte supra retuli, et sufficere existimo; et in responsione ad objectiones Gallorum, passim hoc insinuat; sed specialiter notanda sunt verba, quæ habentur c. 6: *Prædestinationem Dei, sive ad bonum, sive ad malum, in hominibus operari, ineptissime dicitur, ut ad utrumque homines quædam necessitas videatur impellere, cum in bonis voluntas sit intelligenda de gratia, in malis autem voluntas intelligenda sine gratia.* Quæ verba ex Augustino referuntur in capitulo Vasis iræ 23, quæstione 4. Eandem doctrinam amplexus est Fulgentius, libro 1 et 2 ad Monym., et Anselmus, libro de Concordia, Prædestinatione et Libero Arbitrio, ubi in capite primo, ut supra vidimus, distinguit duplicem necessitatem, ex suppositione consequente, quæ non repugnat libertati, et ex antecedente suppositione, quæ libertatem tollit; unde concludit in fine capituli: *Sola voluntas determinat ibi quid teneat*: ubi dictio